

Stowarzyszenie POLARIS – OPP

Załącznik Nr1

*do Uchwały Rady Gminy Jeleśnia
Nr XXXIV/284/2010
z dnia 26 stycznia 2010r.*

Plan Odnowy Miejscowości

Sopotnia Wielka

na lata 2010 - 2017

Fot. 1. Widok na centralną część Sopotni Wielkiej z „Krzyżowskiego Gronia”. Źródło: POLARIS - OPP

**Opracowano ze środków własnych
Stowarzyszenia POLARIS – OPP**

**Koordynator opracowania
Piotr Nawalkowski**

**Sopotnia Wielka
Grudzień 2009**

Spis treści

1. Wstęp	3
2. Charakterystyka miejscowości	4
3. Analiza zasobów służących odnowie wsi	10
4. Uproszczona analiza SWOT	16
5. Wizja rozwoju miejscowości	18
6. Przedsięwzięcia przewidziane do realizacji	20
7. Implementacja, ewaluacja i waloryzacja	22
8. Podsumowanie	24

1. Wstęp

Niniejsze opracowanie „Plan Odnowy Miejscowości Sopotnia Wielka na lata 2010-2017” opracowany został zgodnie z wytycznymi zawartymi w Krajowym Planie Strategicznym dla Polski zgodnie z rozporządzeniem Rady (WE) nr 1698/2005 z dnia 20 września 2005 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW). Powstanie tego dokumentu determinowane jest potrzebą wprowadzenia niezbędnych przemian na terenie omawianej miejscowości, zgodnych z Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013, a także ich waloryzacją w późniejszych latach.

Dokument został sporządzony w oparciu o wieloletnią działalność społeczną jedynej na tym terenie organizacji pozarządowej – Stowarzyszenia POLARIS – OPP z siedzibą w Sopotni Wielkiej. Wykorzystane do tego celu materiały, zdjęcia i informacje pochodzą z baz danych ww. organizacji pożytku publicznego, powstałych w większości przypadków w wyniku realizacji projektów dotacyjnych za okres 2002-2009 na terenie omawianej miejscowości.

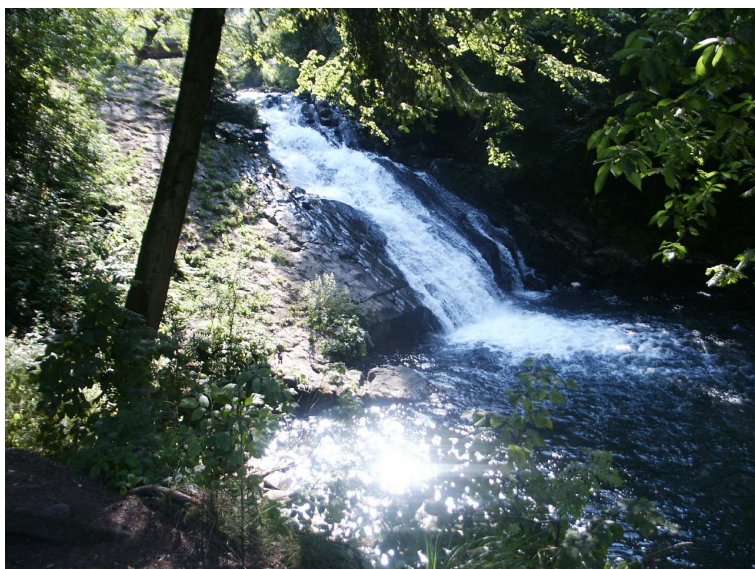
Opracowanie powstało ze środków i przy zaangażowaniu zasobów materialnych i kadrowych Stowarzyszenia POLARIS – OPP oraz przy współpracy z Urzędem Gminy Jeleśnia.

2. Charakterystyka miejscowości

Położenie:

Sopotnia Wielka zlokalizowana jest w dolinie potoku o tej samej nazwie (dopływ Koszarawy) na terenie Beskidu Żywieckiego (masyw Pilska) w gminie Jeleśnia. Cała miejscowość wpisuje się w obszar Żywieckiego Parku Krajobrazowego, a jej południowe tereny wyznaczają ostatnie grunty polskie przed granicą słowacką. Sopotnię Wielką otaczają liczne szczyty jak Kotarnica (1156), Romanka (1366), Rysianka (1322), od południa Palenica (1338) i wspomniane już Pilsko (1557) oraz Buczynka (1205), Łabysówka (904) i Krzyżowa – „Krzyżowski Groń” (723) od wschodu. Położenie to stanowi za szczególną cechę tejże miejscowości, stanowiące swoistego rodzaju koronę otaczającą całą wieś z pominięciem kierunku północnego, gdzie istnieje główny trakt dojazdowy w postaci drogi asfaltowej. Sopotnia Wielka leży na uboczu głównych arterii komunikacyjnych gminy Jeleśnia, co w dużym stopniu determinuje jej rozwój jak i rolę, jaką odgrywa pod względem turystycznym.

Zabudowa miejscowości to w przeważającym stopniu domy jednorodzinne, domki letniskowe i nieliczne pensjonaty rozlokowane wzdłuż głównej drogi tworzącej z początkiem niewielką pętlę i ciągnącej się aż do stromych stoków górskich porośniętych lasem iglastym. „Centrum” wsi znajduje się w pobliżu najważniejszego symbolu tejże miejscowości – naturalnego wodospadu o

wysokości 12m uznawanego za pomnik przyrody i stanowiącego za wizytówkę nie tylko samej Sopotni Wielkiej, ale i całej gminy Jeleśnia.

W Sopotni Wielkiej przed kilkunastoma laty zarysował się widoczny podział na część użytkowo gospodarczą (tzw. „Stara Wieś” i okolice) oraz wypoczynkowo-turystyczną (obszar „Kolonia”). W pierwszym zamieszkiwali głównie rdzenni mieszkańcy prowadzący własne gospodarstwa i utrzymujący się z pracy w polu, lesie itp. Kolonia natomiast stała się punktem docelowym dla turystów głównie ze Śląska i Zagłębia, wypoczywających sezonowo na łonie natury z dala od dużych aglomeracji. Obecnie jednak podział ten powoli zanika, co obserwuje się poprzez stałe zasiedlanie turystycznej części Sopotni oraz rozszerzaniem funkcji domów mieszkalnych do poziomu agroturystyki.

Rys historyczny:

Jest to typowa „wieś zarębna” założona przez osadników wołoskich związana z gospodarką wyrębową i wypaleniskową, a pierwsze wzmianki na jej temat pojawiają się m.in. przy osobie polskiego króla Jana Kazimierza (1609-1672), który to zgodnie z legendą czerpał doskonałą wodę z tych okolic w drodze do Wiednia. Późniejsza pieczęć gminna Sopotni Wielkiej z 1850 roku przedstawia sylwetkę lwa lub rysia, który w owych czasach występował licznie na tych terenach. Znany jest również od dawna wodospad na potoku Sopotnia Wielka (nazwa *sopot* łączona niegdyś była ze spadem wody), który pełnił przeróżne funkcje jak chociażby napędzał koło obrotowe w znajdującym się nieopodal tartaku (obecne miejsce pensjonatu „Nad wodospadem”). Inną historyczną ciekawostką jest również prastary przekaz, że na obszar Sopotni Wielkiej spadł z nieba przedziwny obiekt w postaci pokaźnej kuli lodu, która topniała przez wiele dni. Większość zachowanych zapisków historycznych odnosi się jednak do gospodarki leśnej, rolnej i własności gruntów za czasów panowania Habsburgów. Bardzo ważna jest również główna droga w Sopotni Wielkiej przedstawiana na licznych zdjęciach, pocztówkach czy

opisach historycznych (przede wszystkim odcinek „Gajka”). Od dawien dawna była to i jest nadal najważniejsza droga / szlak na najwyższy w regionie szczyt – Pilsko. Każdy kto podążał na tą górę zachwycał się urokiem Sopotni Wielkiej jak i przechodził obok wodospadu.

Położenie komunikacyjne:

W miejscowości nie ma niestety linii kolejowej (najbliższy dworzec PKP w Jeleśni – ok. 7km od centrum wsi), toteż komunikacja publiczna bazuje w głównej mierze na autobusach PKS, a także na coraz lepiej zorganizowanej sieci połączeń prywatnych linii minibusów kursujących już znacznie częściej, taniej i regularnie do powiatowego Żywca. Do Sopotni Wielkiej prowadzą dwie drogi asfaltowe – pierwsza, główna od strony Jeleśni przez Sopotnię Małą, oraz druga widokowa (o zmniejszonej nośności do 3,7t.) z Krzyżowej przez „Krzyżowski Groń”. Główna droga przebiegająca przez Sopotnię Wielką nie ma niestety połączenia z traktami na Słowację. Jest w pewnym stopniu „ślepą ulicą” kończącą się jako polna droga u stóp masywu Pilska. Niemniej jednak droga ta, jak i przylegające do niej boczne uliczki stanowią dla mieszkańców za element o szczególnym znaczeniu. Jako, że Sopotnia Wielka nie posiada rynku, głównego deptaku, parku czy promenady, to właśnie te ulice odgrywają w miejscowości bardzo ważną rolę – wzdłuż nich odbywa się bowiem cała komunikacja jak i skupione jest „życie” tejże wsi.

Gospodarka, turystyka i III sektor:

Lokalny sektor gospodarczy opiera się w szczególności na obróbce drewna, nielicznych firmach usługowych i zakładach produkcyjnych (rozlewnia wody, piekarnia, tartaki) oraz kilku sklepach spożywczo-przemysłowych z płytkim, aczkolwiek szerokim asortymentem pierwszej potrzeby. Turystyka odgrywa znacznie mniejszą rolę w porównaniu do pobliskiego Korbielowa, uchodzącego już za „zimową perłę Beskidów”.

Stojąca w jego cieniu Sopotnia Wielka może się pochwalić jedynie trzema większymi pensjonatami oraz skromną bazą noclegową w gospodarstwach agroturystycznych (6 systematycznie działających). Na terenie Sopotni Wielkiej zarejestrowane są 82 pomioty gospodarcze¹ prowadzone przez osoby fizyczne zazwyczaj jako punkty handlowo-usługowe zlokalizowane wzdłuż głównej drogi, po której poruszają się zarówno mieszkańcy jak wszyscy przyjezdni turyści.

Typowymi atrakcjami dla przyjezdnych mogą być liczne szlaki turystyczne stanowiące tu za węzeł Beskidu Żywieckiego, nieprzeciętne krajobrazy i punkty widokowe, unikalna przyroda dawnej Puszczy Karpackiej, walory naturalne jak czyste powietrze czy woda oraz wspomniany już wodospad lub słabo znana Jaskinia Wickowa (101m. – najdłuższa w Żywieckim Parku Krajobrazowym).

Innowacyjnymi formami turystyki aktywnej na tym obszarze są zapewne coraz częściej organizowane wycieczki konne (za sprawą wybudowanej tu stadniny przez prywatnego inwestora przed paroma laty) oraz niespotykana dotąd astroturystyka oparta na ochronie ciemnego nieba do obserwacji astronomicznych. Ta druga dziedzina od 1996 roku stała się głośna z tytułu aktywności dawnego klubu astronomicznego, a obecnie Stowarzyszenia POLARIS – OPP (KRS: 0000076686), które zainicjowało nie tylko nocne wyprawy obserwacyjne na pobliskie pola i łąki, ale i zbudowało niewielką infrastrukturę dydaktyczno-rekreacyjną w oparciu o astronomię i nauki pokrewne. Do najbardziej interesujących można z pewnością zaliczyć imitację wnętrza modułu Destiny Laboratorium stacji kosmicznej ISS w skali 1:1 odwiedzonej osobiście w 2008 roku przez amerykańskiego astronautę G.Zamka, podświetlaną makietę-planetarium Sopotni Wielkiej dla roku 2050 w skali H0 oraz Mobilne Obserwatorium na bazie kultowego wręcz samochodu polskiej marki Tarpan 237D.

---

¹ źródło – Urząd Gminy Jeleśnia.

Unikatowym atutem zarówno dla badań naukowych jak i samej turystyki na terenie Sopotni Wielkiej jest jednak wdrażana od 1997 roku skuteczna ochrona ciemności nocnego nieba. Ten z pozoru banalny temat niesie ze sobą liczne korzyści nie tylko z zakresu astronomii praktycznej, ale także i w sferze materialnej, społecznej, ekonomicznej jak i przyrodniczej. Dzięki systematycznemu wygaszaniu oświetlenia ulicznego w późnych porach nocnych, możliwe jest podziwianie przepięknych widoków ciemnego nieba pełnego gwiazd z doskonale widoczną Drogą Mleczną i innymi obiektami astronomicznymi. Budżet gminy zaoszczędza na tym kilkadziesiąt tysięcy złotych rocznie, natomiast mieszkańcy mogą wypocząć od uciążliwego światła wysokoprężnych lamp sodowych, które wg najnowszych badań przyczynia się do pogłębiania depresji, a nawet zachorowań na raka. Analizy przeprowadzone przez niezależne instytucje zagraniczne wskazują, że brak obecności sztucznego światła nocą nie przekłada się na zwiększenie rozbojów i aktów wandalizmu, co udało się już potwierdzić także na przykładzie Sopotni Wielkiej jak i podobnie wygaszanych miejscowości (np. Świnna pow. Żywiec). Ten innowacyjny model nocnego funkcjonowania uznawany jest także za jeden z priorytetów w niniejszym Planie Odnowy Miejscowości i będzie przedmiotem późniejszych analiz oraz planowanych przedsięwzięć.

Oprócz Stowarzyszenia POLARIS – OPP na terenie Sopotni Wielkiej działa również reaktywowane przed paroma laty nieformalne Koło Gospodyń Wiejskich, będące najmłodszą tego typu grupą wiekową na terenie gminy Jeleśnia. Punktem aktywności kulturalnej jest również Dom Strażaka, w którym organizowane są od czasu do czasu różnego rodzaju spotkania wiejskie czy okazjonalne zabawy. W tym miejscu swoją aktywność zaznacza również Ochotnicza Straż Pożarna w Sopotni Wielkiej (KRS: 0000286348). Pomimo braku boiska na terenie omawianej miejscowości, funkcjonuje również Ludowy Klub Sportowy „SOPOTNIA” (KRS: 0000224710).

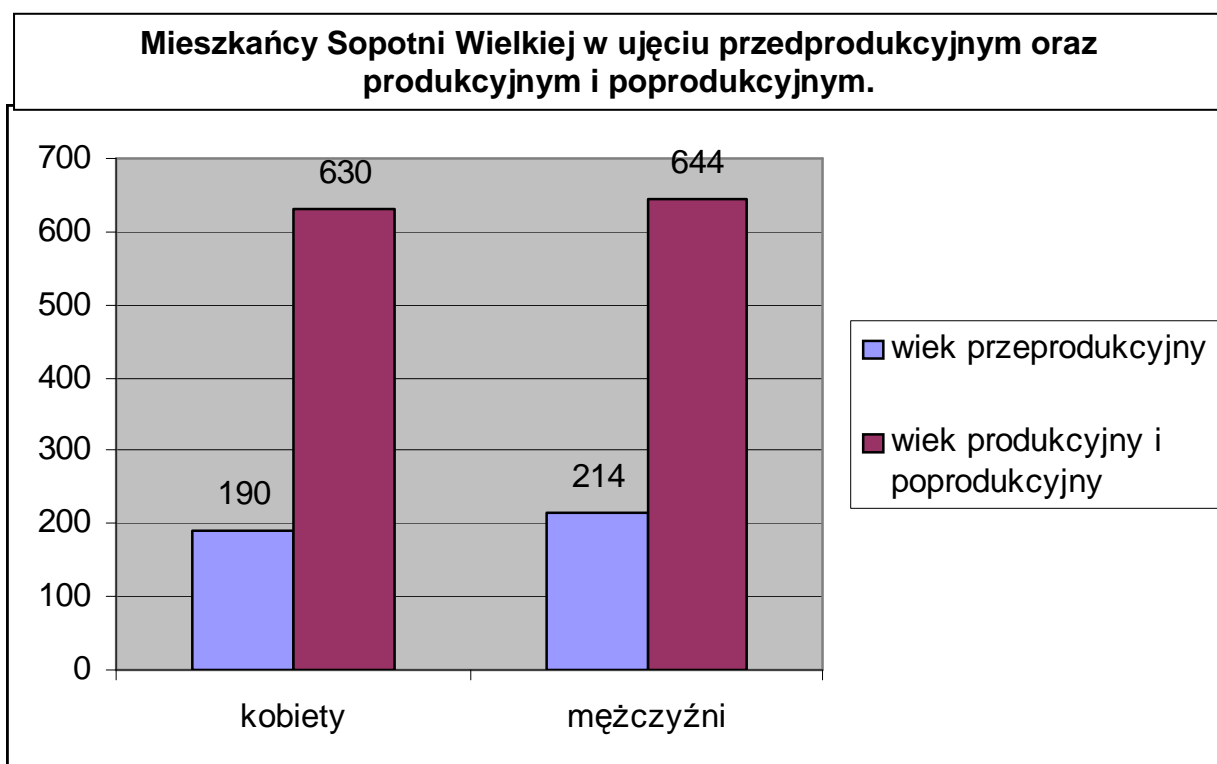

Dane statystyczne²:

Powierzchnia gruntów we wsi Sopotnia Wielka wynosi 3 238 ha z czego użytki rolne wynoszą 731 ha (22,6%), obszar leśny 2 452 ha (75,7%) oraz inne grunty 55 ha (1,7%).

Demografia. Na terenie Sopotni Wielkiej zameldowanych jest 1678 mieszkańców z czego rozkład wiekowy jest następujący:

Liczba ludności Sopotni Wielkiej wg wieku i płci			
Wiek	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety
0-6	107	53	54
7-15	188	106	82
16-19	128	66	62
20-60	465	?	465
20-65	554	554	?
+60	157	?	157
+65	79	79	?
RAZEM	1678	858	820

3. Analiza zasobów służących odnowie wsi

Analiza zasobów zawiera wykaz elementów materialnych oraz niematerialnych miejscowości Sopotnia Wielka, które mogą być wykorzystane na rzecz jej odnowy. Dane pochodzą z ankiet i wywiadów bezpośrednich uzyskanych od losowo wybranych mieszkańców wsi w wieku produkcyjnym i poprodukcyjnym, zebranych na przełomie lat 2006-2008 roku w ramach realizowanego projektu dotacyjnego Stowarzyszenia POLARIS – OPP pt. „Walory mojej miejscowości” dofinansowanego ze środków Powiatu Żywieckiego (nr umowy 21/TKSP/K/06) oraz innych działań statutowych.

Rodzaj zasobu	Opis zasobu jakim miejscowość dysponuje
Zasoby przyrodnicze	
Walory krajobrazu	Sopotnia Wielka położona jest w całości na terenie Żywieckiego Parku Krajobrazowego stanowiącego ogromną atrakcję dla turystów jak i samych mieszkańców (możliwość prowadzenia działalności w tym kierunku). Urokliwa dolina z potokiem górskim, ukształtowanie i zróżnicowanie terenów zielonych, to główne walory podawane przez mieszkańców. Ciekawostkę stanowią również nokturny, czyli nocne krajobrazy miejscowości w szczególności podczas księżycowych nocy, możliwe do podziwiania dzięki czasowym wyłączeniom oświetlenia ulicznego.
Walory klimatu	Na tym obszarze dominuje subklimat górski z przewagą na miesiące chłodne. Jest to doskonały obszar na uprawianie sportów zimowych z tytułu długo zalegającej pokrywy śnieżnej oraz całoroczny wypoczynek. Dużym walorem jest górskie, czyste, a nawet „ostre” powietrze przenoszone wprost z górskich szczytów masywu Pilska (przeważnie wiatr południowo-zachodni).
Walory szaty roślinnej, świat	Na terenie Żywieckiego Parku Krajobrazowego istnieje wiele siedlisk rzadko spotykanych gatunków

zwierzęcy	roślin i zwierząt. Obszar słynie z królujących niegdyś na tym terenie rysiów i niedźwiedzi, których nieliczne egzemplarze pozostały do dnia dzisiejszego. Fauna natomiast obok kilku unikatowych i chronionych zarazem gatunków roślin (np. Dziewięciśli bezłodygowy), stanowi dla mieszkańców Sopotni Wielkiej za bardzo istotny element. Pozyskiwane z okolicznych lasów i łąk runo leśne jak np. jagody/borówki, grzyby, jeżyny/ostreżyny, maliny itp., są corocznie bardzo popularnym źródłem utrzymania oraz zachętą dla przyjeżdżających na wakacje turystów.
Wody podziemne i powierzchniowe	Potok Sopotnia Wielka uchodzi cały czas za jeden z najczystszych w regionie. Realizowana obecnie budowa kanalizacji na terenie wsi dodatkowo pozwoli na zachowanie jego walorów ekologicznych. Z wodami powierzchniowymi na tym obszarze łączy się również szeroki aspekt turystyczno-przyrodniczy. Znajdujący się na terenie Sopotni Wielkiej naturalny wodospad, zdaniem wielu mieszkańców, nie ma sobie równych. Woda od początków istnienia tejże miejscowości stanowi za bardzo ważny element tożsamości. Po dziś dzień funkcjonuje na tym obszarze rozlewnia wody czerpiąca ze źródła w górnej części wsi. Kilka przysiółków jak i indywidualne gospodarstwa korzystają również z licznych mniejszych źródeł zaopatrujących na co dzień w wodę użytkową. Woda stanowi również za bardzo ważny element kształtujący układ terenowy miejscowości. Wartkie, kamieniste potoki górskie często wzbierające po zimowych roztopach lub ulewnych deszczach, na stałe wpisały się w karty historii tworząc w pewnym stopniu tożsamość tej beskidzkiej wsi.
Gleby, kopaliny itp.	Ziemia na tym obszarze jest niestety trudna do uprawy co przy wzrastających kosztach unijnego rolnictwa, odbija się negatywnie dla mieszkańców. Coraz częściej obserwuje się samoistne zalesianie dawnych łąk i pól uprawnych stojących teraz odłogiem. Skalna i kamienista struktura gleby dała za podstawy utworzeniu się na tym terenie kilkunastu jam i jaskiń, z czego najdłuższa, Wickowa (101m. długości) znana jest wielu krajowym klubom speologicznym.
Znaczące sąsiedztwo	Sopotnia Wielka leży nieopodal słynnego już w całej Polsce Korbielowa. Jest to mała, nie zatłoczona „perła Beskidów” dla osób lubiących górskie

	<p>klimaty. Sąsiaduje z dawnym traktem bursztynowym, a obecnie drogą prowadzącą na Słowację, którą co roku podąża bardzo liczna grupa turystów ze Śląska i Zagłębia (coraz częściej również z Warszawy). Pobliska gminna miejscowość Jeleśnia, obfituje również w wiele ciekawych atrakcji dziedzictwa kulturowego, które mogą stanowić za kulturalne uzupełnienie wizyty w Sopotni Wielkiej.</p>
Dziedzictwo kulturowe	
Walory architektury wiejskiej, zabytki	<p>W tym zakresie Sopotnia Wielka ustępuje niestety okolicznym miejscowościom. Znana jest jedynie przydrożna figura Chrystusa pochodząca z XIX wieku oraz kilka innych, niewielkich kapliczek. W miejscowości zachowały się również nieliczne przykłady drewnianej architektury chałup, obejść gospodarskich, budowli takich jak tartaki, piwniczki i szałas. Ciekawym symbolem dawnych czasów w tym obszarze jest również wyrzucone przez wodę sporej wielkości koło młyńskie leżące u brzegu potoku Sopotnia Wielka.</p>
Osobliwości, tradycje, miejsca i przedmioty kultu, miejsca pamięci	<p>Kultywowane są tradycje związane głównie ze świętami kościelnymi: przygotowywanie wieńców dożynkowych, palm wielkanocnych, szopek bożonarodzeniowych, chodzenie „po kolędzie”, „z gwiazdą” i Pielgrzymów w ostatni dzień karnawału, pełnienie warty przez strażaków przy Grobie Pańskim, procesje Bożego Ciała do przydrożnych kapliczek itp. W sołectwie znajduje się również pomnik pamięci pomordowanym mieszkańcom Sopotni Wielkiej podczas II wojny światowej zlokalizowany przy głównej drodze nieopodal wodospadu. Do tradycji powoli wpisują się również coroczne zjazdy miłośników astronomii oraz publiczne pokazy i obserwacje nieba, do których angażują się także lokalni mieszkańcy – głównie młodzież.</p>
Specyficzne historie, legendy, podania	<p>Wśród licznych opowieści przekazywanych z pokolenia na pokolenie warta uwagi jest z pewnością historia o pół człowieku, pół koniu, który często z powodu złego postępowania ludzi na wsi, robił liczne szkody i przykre niespodzianki. A to raz wystawił wóz na stodołę, zwierzęta hodowlane spłoszył, albo też straszył ludzi późną porą uderzając kopytami w domy lub dzwonił zerwanymi łańcuchami po ulicach. Mniej znaną legendą jest</p>

	<p>śmierć młodej dziewczyny, która opętana przez diabła wskoczyła do studni bez dna. Świadcami tego zdarzenia było wielu mieszkańców, którzy biegnąc ponoć na ratunek upadali bezwładnie na ziemię tuż przed studnią. Jeszcze inną opowieścią mającą bardziej realne przesłania, jest historia o człowieku siłaczu, który bez trudu podnosił ogromne głazy, wozy pełne siana lub bale drewniane niczym zapalki.</p>
Obiekty i tereny	
Tereny mieszkaniowe	<p>Jak już wcześniej wspomniano Sopotnia Wielka podzielona jest zanikającą już powoli granicą gospodarczej i rekreacyjnej wsi. Znaczna część mieszkańców osiedliła się w okolicy starej wsi oraz wzdłuż głównej drogi od „Gajki” (początek miejscowości) po „Kolonie”. Obserwuje się również powolne lecz systematyczne zasiedlanie obszaru pomiędzy „Starą wsią” a „Kamieńcem”, gdzie otwarte niegdyś pola uprawne, przecinają coraz gęściej asfaltowe drogi do domów jednorodzinnych. Urokliwymi obszarami do zamieszkania są z pewnością przysiółki „Grygusie” aż do końca górnej drogi oraz Kolonia i Kordon.</p>
Tereny dla funkcji rekreacyjno-turystycznej	<p>Sopotnia Wielka to w całości obszar Żywieckiego Parku Krajobrazowego. Istnieje tutaj wiele terenów mogących spełniać taką funkcję, począwszy od powstałej niedawno stadniny koni, po punkty widokowe i miejsca obserwacyjne Stowarzyszenia POLARIS – OPP, a na stokach narciarskich kończąc. Bardzo ważną rolę odgrywa również główna droga z bocznymi uliczkami, tworząca swoistego rodzaju deptak położony w najbardziej urokliwych miejscach Sopotni Wielkiej (np. odcinek na Krzyżowski Groń, Kordon, Kolonia czy Grygusie).</p>
Tereny na działalności gospodarczą	<p>Szczególnych obszarów nie wyznaczono jednak spostrzegawczy inwestor bez trudu zauważy szeroki wachlarz możliwości działalności komercyjnej opartej na walorach przyrodniczo-krajobrazowych.</p>
Miejsca spotkań, place i miejsca publiczne	<p>Strategiczną rolę w Sopotni Wielkiej odgrywa główna droga, wzdłuż której rozlokowana jest znaczna część zabudowy i wszystkie ważne obiekty kulturalne, użyteczności publicznej itp. W szczególności można do nich zaliczyć: Dom Strażaka, wodospad, przystanki autobusowe, piekarnia, Zespół Szkół nr 4, siedziba Stowarzyszenia POLARIS – OPP, sklepy oraz punkt widokowy „Krzyżowski Groń”. Drogi stanowią więc</p>

	<p>dla mieszkańców za miejsce o szczególnym znaczeniu. To po nich poruszają się zarówno pojazdy jak i piesi, gdyż w całej miejscowości nie ma chodników, a w wielu miejscach brakuje również poboczy. Co więcej, drogi odgrywają także olbrzymie znaczenie w życiu kulturalnym mieszkańców, w przeciwieństwie do miejscowości gminnej czy zwykłych miast. Tędy bowiem podążają ludzie do pracy – do domu z powodu nie kursujących tak daleko autobusów, główną drogą odbywają się procesje świąteczne, kondukty żałobne, wszelkiego rodzaju wycieczki i spacery zarówno mieszkańców jak i turystów, na drogach organizowane są kuligi, jeżdżą dzieci na rowerach, przemieszczają się ludzie ze zwierzętami domowymi z wypasu, a nawet swoje obserwacje teleskopowe wykonują miłośnicy astronomii. Ta sama główna droga zapewnia Sopotni Wielkiej jeszcze jedno ważne znaczenie. Jako jedyna w całej gminie nie jest miejscowością „tranzytową”, tzn. kończy się w lesie u stóp Pilska i nie można na nią wjechać od drugiej strony. Jest więc znacznie mniej obciążana przez ruch tranzytowy i pozwala zarówno mieszkańcom jak i turystą użytkować główną drogę jako swoistego rodzaju deptak, szlak pieszych wycieczek czy też miejsce spotkań niezakłóconych zewnętrznym ruchem.</p>
Miejsca sportu i rekreacji	<p>LKS Sopotnia Wielka korzysta jak na razie ze wspólnego boiska na terenie sąsiedniej Sopotni Małej. Do dyspozycji mieszkańców jest również spora sala gimnastyczna wraz z siłownią w Zespole Szkół nr 4. Przygotowywane są również pola pod budowę wiejskiego boiska z naturalną murawą. Często szkolne zajęcia sportowe (biegi na czas itp.) odbywają się na opisywanej wcześniej głównej drodze, która odgrywa również rolę zastępczej bieżni.</p>
Szlaki turystyczne, ścieżki dydaktyczne itp.	<p>Z Sopotni Wielkiej prowadzi szereg szlaków turystycznych, a mianowicie znaki niebieskie wiodą na Rysiankę, zielone na Halę Miziową, żółte do Przełęczy Przysłopy i czarne na Kotarnicę położoną w masywie Romanki. Najbardziej interesującą trasą rowerową jest droga bitumiczna wiodąca przez Krzyżowski Groń. Jest ona zarazem wyjątkowym miejscem do uprawiania turystyki rowerowej jak i astroturystyki, gdyż przebiega przez znane miłośnikom astronomii Miejsce</p>

	Obserwacyjne nr 20 wyznaczone przed kilkoma laty przez obserwatorów Stowarzyszenia POLARIS – OPP. Ta sama organizacja wyznaczyła również własną ścieżkę dydaktyczną pt. „Szlakiem Miejsc Obserwacyjnych i ciemnego nieba”, rozlokowaną w całości na terenie Sopotni Wielkiej.
Infrastruktura techniczna	
Dostępność komunikacyjna	Do miejscowości wiedzie jedna, główna droga gminna łącząca ją z Jeleśnią i dalej powiatowym Żywcem, skąd dojeżdżają (niestety coraz rzadziej) autobusy PPKS. Awaryjną drogą dojazdową jest również trasa rowerowa biegnąca bezpośrednio do Krzyżowej, ale o mniejszej nośności i niedostępna w okresie zimy (nie odśnieżana z tytułu trudnego podjazdu i małej szerokości). Oprócz żywieckiej komunikacji PPKS, w miejscowości funkcjonują prywatni przewoźnicy dysponujący małymi busami.
Pozostała infrastruktura	Cała Sopotnia Wielka jest zelektryfikowana, posiada własny wodociąg oraz liczne ujęcia źródlane, poprowadzono tutaj również linie naziemne Telekomunikacji Polskiej S.A. oraz maszty internetu radiowego NET24. Podobne, acz większe stacje przekaźników posiada najsilniejsza w tym obszarze sieć telefonii komórkowej PLUS GSM. Funkcjonuje również system selektywnej zbiórki odpadów i powstaje obecnie sieć kanalizacji. Na terenie miejscowości znajduje się również dydaktyczno-pomiarowa stacja ASTROMETEO Stowarzyszenia POLARIS – OPP. Główne drogi jak i większość przysiółków posiada uliczne oświetlenie składające się z wysokoprężnych lamp sodowych gaszonych w późnych porach nocnych między godziną 0:00 a 4:00 rano z tytułu oszczędności i ochrony ciemnego nieba.
Gospodarka, rolnictwo	
Miejsca pracy	Mieszkańcy w większość dojeżdżają do zakładów pracy w Jeleśni oraz Żywcu. Duża ilość osób utrzymuje się również z gospodarki leśnej, obróbki drewna i agroturystyki.
Zakłady produkcyjne	Piekarnia, rozlewnia wody, tartaki itp.
Inne podmioty II sektora	Sklepy wielobranżowe, agroturystyki, domy wczasowe i pensjonaty, kwatery prywatne, punkty usługowe itp.
Mieszkańcy – kapitał społeczny	

<p>Kim są, jak są zorganizowani</p>	<p>Większość zamieszkujących osób to rodziny „mieszane”, w których jedno lub oboje małżonków pochodzi z innych miejscowości. Coraz mniejsza jest grupa mieszkańców rdzennych, gdyż dorastająca młodzież wyjeżdża lub planuje opuścić rodzinną wieś na stałe. Duży odsetek ludzi przebywających na terenie Sopotni Wielkiej stanowią turyści, bardzo chętnie osiedlający się lub budujący domki letniskowe na tym obszarze. Są to głównie mieszkańcy Katowic, Sosnowca i okolic. Górna część miejscowości – „Kolonja”, zamieszkiwana jest czasowo lub stałe przez osoby z zagranicy. Od niedawna działa tutaj reaktywowane po latach koło gospodyń wiejskich Sopotnia Wielka, którego członkinie aktywnie uczestniczą w regionalnych imprezach, dożynkach czy spotkaniach tematycznych. Część młodzież z Sopotni Wielkiej skupiona jest przy Stowarzyszeniu POLARIS – OPP prowadzącym liczne projekty, wyjazdy, warsztaty naukowe i techniczne. Swoją aktywność zaznacza również OSP i LKS Sopotnia Wielka. Nieliczne osoby korzystają z biblioteki w Domu Strażaka oraz prywatnej stadniny koni. Reprezentantem wsi z ramienia JST jest Sołtys oraz dwóch radnych. Zdaniem ankietowanych mieszkańców, autorytetami w Sopotni Wielkiej są: radni, ksiądz, sołtys, dyrektor szkoły, lokalny biznesmen.</p>
-------------------------------------	--

4. Uproszczona analiza SWOT

Silne strony – atuty odnowy i rozwoju miejscowości.

- Duże walory przyrodnicze i środowiskowe w tym czyste wody, lasy, ciemne niebo, wyjątkowa fauna i flora, wodospad itp.
- Położenie geograficzne i przynależność do Żywieckiego Parku Krajobrazowego,
- Wyjątkowe atuty do rozwoju turystyki, agroturystyki i innowacyjnej astroturystyki,
- Bliskość Korbielowa i przejścia granicznego na Słowację,
- Duża dostępność terenów pod budownictwo rekreacyjne i letniskowe zdala od aglomeracji i dużego tłumu turystycznego,
- Możliwość uprawiania turystyki aktywnej i wypoczynku na łonie natury beskidzkiej,
- Małe zagęszczenie ruchu turystycznego – brak dewastacji środowiska naturalnego infrastrukturą zimową.

Słabe strony – czynniki ograniczające rozwój miejscowości.

- Brak szerokiej komunikacji,
- Mała baza turystyczno-noclegowa i gastronomiczna,
- Nieprawidłowe oświetlenie uliczne,
- Brak powszechnie dostępnych obiektów sportowo-rekreacyjnych
- Niewielka i nie funkcjonująca jeszcze w pełni sieć kanalizacji,
- Brak chodników w okolicach szkoły i kościoła.

Szanse – możliwości do odnowy miejscowości.

- Dostępność środków unijnych,
- Działalność na tym terenie jedynej tego typu organizacji pożytku publicznego – Stowarzyszenia POLARIS – OPP,
- Aktywność młodzieży i niektórych mieszkańców,
- Możliwość wykorzystania zasobów przyrodniczych i krajobrazowych,
- Wypromowana w mediach tematyka ciemnego nieba oraz astroturystyki jako wizytówka miejscowości.

Zagrożenia – elementy mogące wpłynąć na odnowę miejscowości.

- Emigracja zarobkowa mieszkańców,
- Patologie i dysfunkcje społeczne dotyczące mieszkańców – alkoholizm, rozbite rodziny, bieda dziedziczna itp.
- Pogarszający się stan dróg z tytułu trudnego klimatu górskiego,
- Brak wystarczającej infrastruktury technicznej,
- Niszczenie krajobrazów leśnych i innych aspektów przyrodniczych,
- Małe zrozumienie mieszkańców i niska świadomość utraty cennych walorów przyrodniczych – lasy, czysta woda, ciemne niebo itp.

5. Wizja rozwoju miejscowości

Dlaczego należy wdrożyć odnowę miejscowości?

Ponieważ Sopotnia Wielka to miejscowość z dużym potencjałem, ale niewielkim procentem jego zagospodarowania. Z dnia na dzień tracimy unikatowe walory przyrodnicze, turystyczne i mieszkaniowe. Stare modele funkcjonowania miejscowości (jako miejscowości rolniczej, opartej o turystykę tradycyjną) już dawno się dezaktualizowały. Potrzebne jest nowe światło i innowacyjne podejście w perspektywie rozwijającej się dynamicznie Europy. Trzeba stworzyć nowe miejsca do rozwoju intelektualnego i społecznego mieszkańców oraz dać mocne argumenty do pozostania w rodzinnej miejscowości dla emigrującej młodzieży. Należy wytyczyć nowe formy rozwoju dla sektora gospodarczego oraz przyciągnąć do nas turystów nietypowymi i bezkonkurencyjnymi atrakcjami jak ciemne niebo i astroturystyka, czysta woda i wodospad, Żywiecki Park Krajobrazowy i jego przyrodnicze walory.

Jak ma wyglądać nasza miejscowość?

Jako górską, nie zanieczyszczoną miejscowość o wyjątkowej ofercie wypoczynkowej, turystycznej i mieszkalnej gdzie na pierwszym miejscu stawiane będą innowacyjne formy aktywności, spędzania wolnego czasu, rozwoju intelektualnego i pracy. Chcemy miejscowości bezpiecznej, zadbanej i odróżniającej się od innych zwykłych wsi Żywiecczyny. Inność stanowić będzie za nasz atut i krok ku przyszłości, w której nie ma miejsca dla starych, utartych standardów, stereotypów i nietolerancji dla novum. To nasza miejscowość musi nam dać godne miejsce do życia i pracy, ale musimy jej w tym pomóc poprzez absorpcję dostępnych środków pomocowych. Również nowoczesność i oryginalność ma zapewnić mieszkańcom byt życiowy poprzez rozwój aktywnej turystyki, nowych form wypoczynku, alternatywnych form spędzania wolnego czasu itp. Młodzież musi posiadać miejsca do aktywizacji twórczej, sportowej czy

zajęciowej. W dobie światowej globalizacji Sopotnia Wielka powinna zachować swoją tożsamość, stawiać na ekologię i szukanie oszczędności, ale być również na wyciągnięcie przysłowiowej ręki oraz odróżniać się od innych, podobnych wsi.

Model porównawczy w wizji rozwoju miejscowości

To co jest / co posiadamy	Czego potrzebujemy / czego nie mamy
Walory przyrodnicze, krajobrazowe, inne	Systemu ich wykorzystania, zagospodarowania i ochrony
Atrakcyjne tereny budowlane, sportowo-rekreacyjne	Obiektów budowlanych, sportowych, rekreacyjnych
Wyjątkowy układ komunikacyjny wsi – główne drogi, szlaki na Pilsko, położenie wsi w gminie	Właściwego oświetlenia, oznakowania, poprawy bezpieczeństwa
Bezrobocie i emigrację młodych mieszkańców	Miejsc pracy, nowych zakładów, firm jednoosobowych
Wypromowaną tematykę astroturystyki	Ochrony ciemnego nieba
Lokalizację miejscowości na terenie Żywieckiego Parku Krajobrazowego	Dobrej infrastruktury drogowej
Ciekawą ofertę aktywnego wypoczynku na łonie natury	Wspólnej promocji i reklamy
Potencjał, pomysły i aktywność społeczną	Środków na realizację własnych koncepcji i projektów

Zdefiniowane, główne problemy stanowiące przeszkodę dla rozwoju miejscowości

1. Brak ochrony, zagospodarowania i wykorzystania ogromnego potencjału przyrodniczego i naturalnego.
2. Słaba promocja miejscowości w ogólnym ujęciu wspólnej oferty.
3. Brak miejsc i obiektów sportowo-rekreacyjnych dostępnych do powszechnego użytku.
4. Słaba infrastruktura drogowa i techniczna miejscowości.
5. Niski poziom bezpieczeństwa głównie ruchu pieszego w okolicach szkoły i kościoła.
6. Brak skutecznego systemu komunikacji mieszkańców.

6. Przedsięwzięcia przewidziane do realizacji

Nazwa zadania	Cel i przeznaczenie	Terminy realizacji	Kwota	Źródła finansowania
Instalacja nowoczesnego oświetlenia ulicznego	Wymiana opraw oświetlenia ulicznego na nowoczesne i energooszczędne oprawy z płaskim kloszem w celu ochrony ciemnego nieba do obserwacji astronomicznych, rozwoju astroturystyki, uzyskania znacznych oszczędności na oświetleniu ulicznym, poprawy bezpieczeństwa na drogach (lepsze doświetlenie ulicy), zachowania walorów przyrodniczych i krajobrazowych nocą, podniesienie atrakcyjności wsi.	2010-2011	300 000 zł.	PROW podejście LEADER – LGD „Żywiecki Raj”; Urząd Gminy Jeleśnia; Ogólnopolska Akcja „1% na astronomię” – Stowarzyszenie POLARIS – OPP; Wkład własny sponsorów i sektora gospodarczego.
Utworzenie portalu informacyjno-reklamowego Sopotni Wielkiej	Powstanie nie komercyjnego portalu internetowego, zebranie najważniejszych informacji w jednym miejscu pod wspólnym adresem, stworzenie bazy danych o ofercie turystycznej i noclegowej w Sopotni Wielkiej, powołanie do życia nowoczesnego i szybkiego systemu komunikacji mieszkańców, archiwizowanie i wizualizacja aktywności społecznej mieszkańców, stworzenie pierwszego, lokalnego medium informacyjnego.	2010-2011	25 000zł.	Program „Młodzież w działaniu” – Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji; „Równać szanse” – Polska Fundacja Dzieci i Młodzieży; środki własne Stowarzyszenia POLARIS – OPP; wkład własny Urzędu Gminy Jeleśnia.

Budowa boiska szkolnego z murawą i właściwym oświetleniem chroniącym ciemne niebo	Utworzenie miejsca do uprawiania sportów i rekreacji dla młodzieży, mieszkańców jak i turystów, stworzenie miejsca do organizacji zawodów piłkarskich dla LKS Sopotnia Wielka, punkt spotkań i organizacji imprez wiejskich, publicznych pokazów nieba, występów KGW Sopotnia Wielka i ćwiczeń OSP	2011-2015	450 000zł.	Regionalny Program Operacyjny Województwa Śląskiego na lata 2007-2013; środki własne Urzędu Gminy Jeleśnia.
Budowa chodników i ograniczników prędkości na drogach w okolicy ZS nr 4 i kościoła	Podniesienie bezpieczeństwa ruchu pieszych na drogach w okolicy szkoły i kościoła poprzez montaż garbów ograniczających prędkość pojazdów mechanicznych oraz budowa ciągu chodników jednostronnych.	2013-2017	600 000zł.	PROW – Odnowa wsi; środki własne Gminy Jeleśnia; PROW LEADER, fundusz kościelny.
Odnowienie „Domu strażaka” w Sopotni Wielkiej	Stworzenie nowego miejsca aktywności kulturalnej i spędzania wolnego czasu dla mieszkańców	2012-2017	200 000zł.	PROW podejście LEADER – LGD „Żywiecki Raj”- Małe projekty.
Remont stacji wodociągowej w Sopotni Wielkiej	Zaspokojenie potrzeb mieszkańców. Poprawa jakości życia na terenach wiejskich.	2012-2015	300 000 zł	PROW – Odnowa wsi; środki własne Gminy Jeleśnia;
Dokończenie budowy kanalizacji sanitarnej	Zaspokojenie potrzeb mieszkańców. Poprawa jakości życia na terenach wiejskich.	2011 - 2015	1 000 000 zł	Regionalny Program Operacyjny Województwa Śląskiego na lata 2007-2013; środki własne Urzędu Gminy Jeleśnia.
Remont dróg gminnych	Zaspokojenie potrzeb mieszkańców. Poprawa jakości życia na terenach wiejskich.	2011 - 2015	250 000 zł	Środki własne Urzędu Gminy Jeleśnia.

7. Implementacja, ewaluacja, waloryzacja

Implementacja

W proces implementacji planu odnowy miejscowości powinno być zaangażowanych jak najwięcej przedstawicieli różnych środowisk społecznych. Podstawą realizacji konkretnych zadań musi być zabezpieczenie środków na prefinansowanie inwestycji oraz wkładu własnego wymaganego w większości dostępnych środków pomocowych. W pierwszym przypadku to gmina powinna rozpatrzyć możliwość zabezpieczenia kredytu, poręczenia lub zabezpieczyć środki z budżetu gminy. W drugim przypadku wkład własny powinien pochodzić od beneficjentów ostatecznych, aby odpowiedzialność społeczna za powodzenie zadania jak i zaangażowanie w jego implementację, nie była jednostronna w odniesieniu do JST. W pozyskiwanie wkładu własnego powinien być włączony zarówno sektor gospodarczy jak i III sektor NGO. Ten ostatni, choć dysponuje najmniejszymi środkami pochodzącymi zazwyczaj z ofiarności publicznej, ma nieco szersze pole manewru w ich pozyskiwaniu, gdyż angażuje do aktywności różne środowiska społeczne (wolontariusze, lokalni filantropii, fundacje, itp.). Za przebieg zadania jak i całej odnowy wsi powinien być odpowiedzialny jeden człowiek – koordynator odnowy lub konkretnego zadania, na którym spoczywałyby najważniejsze obowiązki jak i praca w terenie. Nie powinna to być osoba pracująca w urzędzie gdyż czas pracy jak i mniejsza znajomość środowiska lokalnego, może przyczynić się do trudniejszego przebiegu implementacji. W tym miejscu rekomendowany jest przedstawiciel z samego wnętrza subkultury mieszkańców, np. animator lokalny. Niezbędne również będzie nadzorowanie działań z ramienia samorządów i w tej roli doskonale sprawdzi się np. sołtys. Udział przedsiębiorców w ostatecznym realizowaniu i finansowaniu zadań ma również ogromny

wpływ na powodzenie przedsięwzięcia. To właśnie firmy, przedsiębiorstwa i zakłady stanowią za swoistego rodzaju „silniki” rozwoju miejscowości. To przedsiębiorcy odprowadzają podatki do urzędu jak i wspierają lokalną aktywność społeczną. Z połączenia tych wszystkich podmiotów otrzymujemy partnerstwo trójsektorowe, jakże ważne przy prowadzeniu operacji PROW lub innych projektów dotacyjnych.

Ewaluacja

Wybór odpowiedniego modelu monitorowania przebiegu zadań jak i jego późniejsza ewaluacja, to punkt centralny do sprawdzenia czy konkretne założenia zostały spełnione. Kontrola powinna się składać nie tylko z ogólnej oceny wytyczonych celów, ale i pozyskiwania opinii realizatorów, obserwatorów zewnętrznych oraz, a może i przede wszystkim samych mieszkańców. Należy udostępnić odpowiednio wcześniej skuteczne narzędzia ewaluacyjne nie tylko w postaci ankiet, wywiadów, diagramów czy barometrów społecznych, ale również jako monitoring bieżący, ocena faktów, analiza punktowa i porównanie ewaluacji metodą *ex ante*. W proces ten powinno być zaangażowanych jak najwięcej uczestników, aby uzyskana ocena była możliwie obiektywna.

Waloryzacja

To proces końcowy, mający miejsce na długo po zakończonych pracach i ich ocenie. Etap waloryzacji nachodzi wówczas, gdy powstała infrastruktura, obiekty, produkty czy działania zostają poddane próbie czasu. Konkretnie projekty i programy pomocowe nie zapewnią bowiem stałego funkcjonowania i rezultatów w oparciu o jedną dotację. Uzyskane dzięki niej możliwości, zasoby, umiejętności czy dobra materialne powinny od tego momentu utrzymywać się same i służyć temu, po co zostały zapisane w budżecie projektu. W tym miejscu należy pamiętać, że wraz z zakończeniem operacji czy też wyczerpaniem się środków pomocowych z Unii Europejskiej, nie kończy się życie naszego projektu – pomysłu, czy idei. Od tego momentu koncepcja zdana jest już tylko na siebie i to jest właśnie najważniejszy etap realizacji każdego przedsięwzięcia.

7. Zakończenie

Plan Odnowy Miejscowości Sopotnia Wielka jest dokumentem przedstawiającym analizę i diagnozę miejscowości oraz plan rozwoju stworzony w oparciu o dane pochodzące od mieszkańców. Zawiera w sobie wizję stanu docelowego o horyzoncie czasowym 7 lat. Określone są projekty i kierunki rozwoju, które mieszkańcy wskazali za priorytetowe w różnych typach wywiadach, ankietach i rozmowach indywidualnych.

Plan jest dokumentem, który podlegać może modyfikacjom, wprowadzane mogą być dodatkowe zadania uznane za ważne dla mieszkańców, inne mogą być z niego usuwane. Decydujący wpływ na jego realizację będzie miało pozyskiwanie środków ze źródeł innych niż budżet gminy. Fakt ten może determinować kolejność i zakres realizowanych zadań. Zmiany w Planie wprowadzane mogą być w sposób analogiczny do jego przyjęcia. Konkretnie zadania wdrażane będą w oparciu o dokumentację techniczną, studia wykonalności i opisy projektów. Zawierać będą szczegółowe cele zadania, kosztorys, harmonogram, uzasadnienie i szczegółowy opis.

Fot. 3. Wizja Sopotni Wielkiej w przyszłości – makieta w skali H0 autorstwa młodych mieszkańców. Źródło: POLARIS - OPP